

12. november 2007

Minerva

Odd Gunnar Skagestad:

Krigsstaten Norge?

Skal fremtiden bli at Norge har en krigsmakt, men ikke noe territorialforsvar?

”Si vis pacem, para bellum”

(Latinsk ordtak: ”Hvis du vil ha fred, så forbered deg på krig”)

På betalt oppdrag fra Det Norske Studentersamfund gjennomførte Institutt for Fredsforskning (PRIO) i 1969-70 et prosjekt med uttrykkelig formål å påvise at Norge var en ”kriksstat”. Medarbeidere ved instituttet vedgikk dengang i samtale med undertegnede at man riktignok ikke hadde vært istand til å finne noen norsk krigsstat, men at man likevel pliktskyldigst var med på notene. Varen ble levert i form av en 155 siders rapport ”Krigsstaten Norge”, utgitt i bokform på Pax forlag i 1970. Som forfattere figurerte forskerne Nils Petter Gleditsch og Sverre Lodgaard (sistnevnte skulle senere bli kjent som mangeårig direktør på Norsk Utenrikspolitisk Institutt – NUPI).

Bokens nedslagsfelt var en forholdsvis begrenset krets av ihuga NATO-motstandere, og utgivelsen skapte ingen store rystelser i vår hjemlige sikkerhets- og forsvarspolitiske diskurs. Her hadde man annet å tenke på. Dette var under en av

Den Kalde Krigens mange kjølige faser, hvor spesielt Sovjetunionens styrkeoppbygging på Kola samt den sovjetiske Nordflåtes utvidede øvelsesmønster i Norskehavet skapte bekymring. Hva disse truslene innebar for Norges sikkerhet skulle i årene 1970-72 bli gjenstand for en bred offentlig debatt, hvor spesielt NUPIs sikkerhetspolitiske forskere Johan J. Holst, Anders C. Sjaastad og John Kristen Skogan leverte en nesten samlebåndspreget produksjon av notater, artikler og analyser.

Samtidig krøp Norge tett inn under den amerikanske atomparaplyen. Gjennom 1970- og 80-årene ble Forsvaret modernisert, bl.a. med vekt på tilpasning til å kunne motta alliert bistand i en krisesituasjon. Det var en tid og en utvikling preget av forsvarspolitiske valg som avstedkom tildels sterk offentlig debatt: Mange husker vel fortsatt hvilken betent strid som knyttet seg til stikkord som "rakettsaken", "dobbelvedtaket" og "forhåndslagring".

Men "Krigsstaten Norge" var det ingen som snakket om. Et slikt uttrykk ville rett og slett virke altfor virkelighetsfjernt, grensende til det latterlige. Norges forsvar var den gang, som tidligere, ment å skulle forsvare Fedrelandets territoriale integritet. Norsk forvarspolitisk doktrine la til grunn at denne oppgaven skulle kunne håndteres med alliert hjelp, basert på NATOs grunnleggende karakter som kollektiv garantist for det enkelte medlemslands sikkerhet. Og NATO var en *defensiv forsvarsallianse*: Ikke minst fra norsk hold avviste man enhver tanke om at alliansen skulle kunne engasjere seg i "out-of-area"-operasjoner.

Berlin-murens fall og Sovjetunionens sammenbrudd innvarslet en utvikling som i løpet av 1990-tallet skulle føre til et paradigmeskifte i norsk sikkerhets- og forsvarspolitikk. En vedvarende kostnadskrevende moderniseringsprosess ble ledsaget av en tiltagende slanking, som på lengre sikt skulle vise seg å innebære en gradvis nedbygging av anlegg og styrkeoppsetninger. Dette var en utvikling som skjedde parallelt med at Norge med akselererende fart skapte seg et selvbilde som "*humanitær stormakt*". Vi fremstod som *fredsnasjonen Norge* — en storeksportør av fred og forsoning, og et forbilde for andre nasjoner i alt som er godt og riktig. Et selvbilde og en rolle som per definisjon ikke kunne begrenses til eget territorium.

Men heller ikke NATO forble uberørt av de forandringenes vinder som ledet til et *utvidet sikkerhetsbegrep*, med en uttalt humanitær komponent, hvor også omsorgen for våre naboers ve og vel måtte inngå.

Om det ikke hadde gått opp for oss før, skulle Kosovo-konflikten i 1999 vise med all tydelighet at det nå var en ny virkelighet, med nye hensyn, nye prioriteringer og nye spilleregler som gjaldt. Og det nye stikkordet, som rettferdiggjorde bruk av våpenmakt mot fremmed jord i fredens og forsoningens tjeneste, var *humanitær intervensjon*. For mange forsvarsvenner, inkl. forfatteren av disse linjer, var det likevel et tankekors at Norge — gjennom sitt medlemskap i NATO — for første gang deltok i en angrepskrig mot et land utenfor alliansens område. Og dette var bare begynnelsen. Med begivenhetene 11. september 2001 kom *kampen mot terrorisme*

på det internasjonale samfunns dagsorden. For Norge og våre allierte skulle behovet for å *trygge den internasjonale rettsorden* bli en hovedbegrunnelse – i tillegg til de humanitære hensyn – for å iverksette militære intervensjoner. Derfor er våre soldater i dag i krig i Afghanistan.

De norske enhetene som kjemper i Afghanistan er topptrente og velutrustede *spesialstyrker*, med de mest avanserte våpen og annet stridsutstyr. De er et resultat av en bevisst og systematisk satsing på opplæring og utrustning av styrker med spisskompetanse til raskt å kunne settes inn i skarpe spesialoppdrag i FN- eller NATO-ledede operasjoner under de mest krevende og uvante forhold, under fjerne himmelstrøk. Å holde seg med slike styrker koster penger, mange penger.

Men samtidig har vårt konvensjonelle forsvar, territorialforsvaret eller "invasjonsforsvaret", gjennom en lang årrekke blitt nedbygget. I tillegg til å ha vært en villet prosess, er denne nedbyggingen blitt ytterligere aksentuert gjennom vedvarende underfinansiering. Vi er vitne til en utvikling som med tiden vil kunne føre til at vi ikke lenger vil ha noe Forsvar. For å sitere forsvarssjefen, general Sverre Diesen: – *"Fortsetter tapet av kjøpekraft vil Forsvaret om ca. 25 år være så svekket at bare begrensede enheter som Kystvakt og grensevakt mot Russland vil være i full funksjon. Et selvstendig, nasjonalt Forsvar vil være historie"*. Og for å vise at han mener alvor, foreslår forsvarssjefen i den nylig fremlagte "Forsvarsstudie 07 (FS 07)" blant annet å nedlegge 12 av landets få gjenværende militærbaser, samt vrake de seks nye MTB'er til en prislapp på 5 milliarder kroner.

Norge er havnet i en situasjon hvor vi i fullt alvor er nødt til å stille oss selv spørsmålet: *Hva skal vi med Forsvaret?*

Med fremleggelsen av FS 07 synes forsvarssjefen å ha trukket den konklusjon – det være seg sin egen eller på vegne av sine politiske foresatte, på grunnlag av de signaler som han måtte ha hørt fra disse hold – at fremtidens norske forsvar skal være et *nisjeforsvar*, tilpasset begrensede nasjonale og spesialiserte internasjonale oppgaver. Noe territorialforsvar skal vi imidlertid ikke kunne koste på oss å ha.

Er det virkelig dette vi ønsker? Skal fremtiden bli at Norge har en *krigsmakt*, men ikke noe *forsvar*? Var det dette som skulle bli "Krigsstaten Norge"?